

процесі, посиленні ролі самостійної роботи студентів. Ці ідеї суголосні твердженню Л. Виготського про те, що «вчитель з наукового погляду — тільки організатор соціального виховного середовища, регулятор і контролер його взаємодії з кожним учнем» [1, с. 192].

Розробка нормативної моделі випускника ґрунтується на вихідних положеннях Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1717 від 16. 11. 2000 р., який містить такі освітні галузі: мови і література, математика, здоров'я і фізична культура, технології, мистецтво, людина і світ. Освітня галузь «Технології» передбачає розвиток особистості через залучення школярів до творчої праці, ознайомлення з основами комп'ютерної грамотності та ін. Як відомо, до державного стандарту початкової загальної освіти внесено зміни, які були затверджені колегією Міністерства освіти і науки України 20. 10. 2005 р. «Про підсумки переходу початкової школи на новий зміст та структуру навчання». Зокрема до змісту освітньої галузі «Технології», структурованої за змістовими лініями «напрями трудової діяльності», «трудове виховання і професійна інформація», «творча практика», додається ще й пропедевтика інформаційної культури, вміння поєднувати словесну, графічну, предметно-виражену інформацію у цілісні художні або технічні образи, елементи інформатики (за наявності відповідних умов).

Отже, вища школа має готувати не просто високоосвіченого спеціаліста, а працівника з нестандартним, творчим мисленням. Це можливо лише при зміні змісту й організації навчання, коли інновація освіти передбачає зміну місця студента в навчальному процесі — перетворення його з об'єкта процесу навчання в його суб'єкт.

Подальших досліджень потребує розробка дидактико-методичного забезпечення моделі формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. — М.: Педагогика, 1991. — 480 с.
2. Кинелев В. Использование информационных и коммуникационных технологий в среднем образовании. Информационный меморандум / В. Кинелев, П. Коммерс, Б. Коцик. — М.: Институт ЮНЕСКО по информационным технологиям (ИИТО), 2005. — 24 с.
3. Смирнова-Трибульская Е. Н. Основы формирования информатических компетентностей учителей в области дистанционного обучения: монография / Е. Н. Смирнова-Трибульская. — Херсон: Айлант, 2007. — 704 с.
4. Снігур О. М. Формування вмінь використовувати засоби інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя початкової школи: дис... канд. пед. наук: 13.00.09 / О. М. Снігур. — К., 2007. — 335 с.

УДК 371.124:372.4

Ольга КОМАР

АВТОРСЬКА СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкривається зміст авторської підготовки майбутнього вчителя початкової школи до застосування інтерактивної технології у майбутній професійній діяльності. Подано та охарактеризовано модель готовності та сама методика підготовки студентів до застосування інтерактивної технології при навчанні молодших школярів.

В статье раскрывается содержание авторской подготовки будущего учителя начальной школы к осуществлению обучения младших школьников за интерактивной технологией в будущей профессиональной деятельности. Наведена и объяснена модель готовности и сама методика подготовки студентов к применению интерактивной технологии.

The article reveals the essence of author's training of the primary school teacher for the use of interactive technology in his/her professional activity. The model of readiness and the methodology of students' training for the use of interactive technology in the primary school are presented and analyzed.

Демократичне освітнє середовище вимагає підготовки вчителя, спроможного відходити від загальноусталених форм і методів роботи з учнями, і, в той же час, бути готовим сприймати й екстраполювати новий педагогічний досвід, нові технології, форми і методи роботи у свою професійну діяльність. Державна освітня політика сприяє єдності освіти і науки, про що йдеться і в Законі України «Про освіту» [1], і в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті [2].

Створення у навчальних закладах необхідних умов для формування у студентів творчих здібностей, виховання особистості, здатної до саморозвитку як під час навчання у вищій школі, так і в подальшій професійній діяльності, змінює на краще існуюче в підготовці фахівців становище. У наш час потрібно вдосконалювати навчальний процес, посилювати його привабливість та результативність, вводити нові форми і технології навчання, зокрема інтерактивну технологію. Оволодіння студентами цією багато в чому нетрадиційною і складною технологією вимагає певного перегляду системи професійної підготовки вчительських кадрів.

Аналіз широкого кола різних джерел показав, що в педагогічній науці приділяється значна увага проблемі фахової підготовки майбутнього вчителя, у тому числі і формування в нього умінь володіння інноваційними технологіями, й інтерактивною зокрема.

Різні аспекти підготовки майбутнього вчителя в умовах ступеневої освіти розкриваються в дослідженнях О. Біди, С. Власенко, Р. Гильєсової, А. Глузмана, І. Зязюна, А. Кузьмінського, С. Мамрич та ін.

Цінним є напрацьований історичний досвід України щодо підготовки майбутнього вчителя в системі вищої освіти. Особливої уваги заслуговують в цьому плані праці А. Алексюка, Н. Дем'яненко, М. Євтуха, Н. Побірченко, О. Сухомлинської та ін.

Концептуальні засади фахової підготовки майбутнього учителя до творчої діяльності розкрито в дослідженнях О. Волошенко, Н. Дудніченко, В. Загвязинського, І. Зязюна, Н. Кічук, Н. Максименко, Л. Мільто, О. Приходько, С. Сисоєвої, Л. Хомич та ін.

Розвиток педагогічних технологій у вищих закладах освіти досліджував І. Смолюк. Розробці проблеми професійно-педагогічної підготовки студентів педвузів до використання інноваційних технологій присвячено праці Т. Алексеєнко, О. Березюк, М. Богданової, О. Горської, І. Зязюна, О. Кіяшко, Н. Клокар, В. Ковальчук, М. Лещенко, С. Логачевської, С. Максименка, Н. Нетребко, Л. Панченко, О. Пехоти, Е. Сарапулової та ін.

Однак аналіз сучасної практики підготовки майбутніх учителів свідчить про наявність ряду суперечностей, зокрема між:

- соціальним замовленням на формування й розвиток творчої особистості підростаючого покоління України і недосконалістю теоретико-методичної бази її забезпечення;

- вимогами щодо підготовки фахівців, здатних вирішувати завдання творчого, інноваційного характеру, і рівнем їх фахової компетентності щодо реалізації нових освітніх технологій;

- потребою у вдосконаленні системи освіти в загальноосвітній і вищій школі та недосконалістю її окремих елементів;

- можливостями педагогічного керівництва роботою учнів і рівнем оволодіння вчителями новими педагогічними технологіями, зокрема інтерактивною.

У нашому дослідженні ми розглядаємо готовність студентів до застосування інтерактивної технології у початковій школі як результат підготовки до цього виду діяльності і як складову частину їхньої професійної підготовки до педагогічної діяльності. Цей вид готовності не тільки проявляється в професійно-педагогічній діяльності, а також у ній формується і розвивається.

Враховуючи діяльнісну теорію навчання, ми відштовхувались від того факту, що готовність до педагогічної діяльності (як зазначає М. Овчиннікова) є сукупністю сформованих на необхідному рівні мотивів, професійних знань, умінь і навичок, а також певного досвіду застосування їх на практиці [4]. Зауважимо, що виокремлення компонентів

цієї готовності умовне через їх взаємопроникнення і взаємозумовленість. Виключення будь-якого з компонентів веде до зниження якості професійно-педагогічної діяльності. Крім того, в моделі присутні риси, інваріантні для готовності до професійно-педагогічної діяльності будь-якої з педагогічних технологій.

Ми вважаємо, що модель готовності студентів до застосування інтерактивної технології у початковій школі складається з трьох основних компонентів: мотиваційно-цільового (мета і ставлення), когнітивного (знання), операційного (уміння і навички). Кожен із перерахованих компонентів готовності, окрім загальних для професійно-педагогічної готовності якостей, містить специфічні якості, характерні для організації навчально-пізнавальної діяльності за принципом інтерактивності (див. рис. 1).

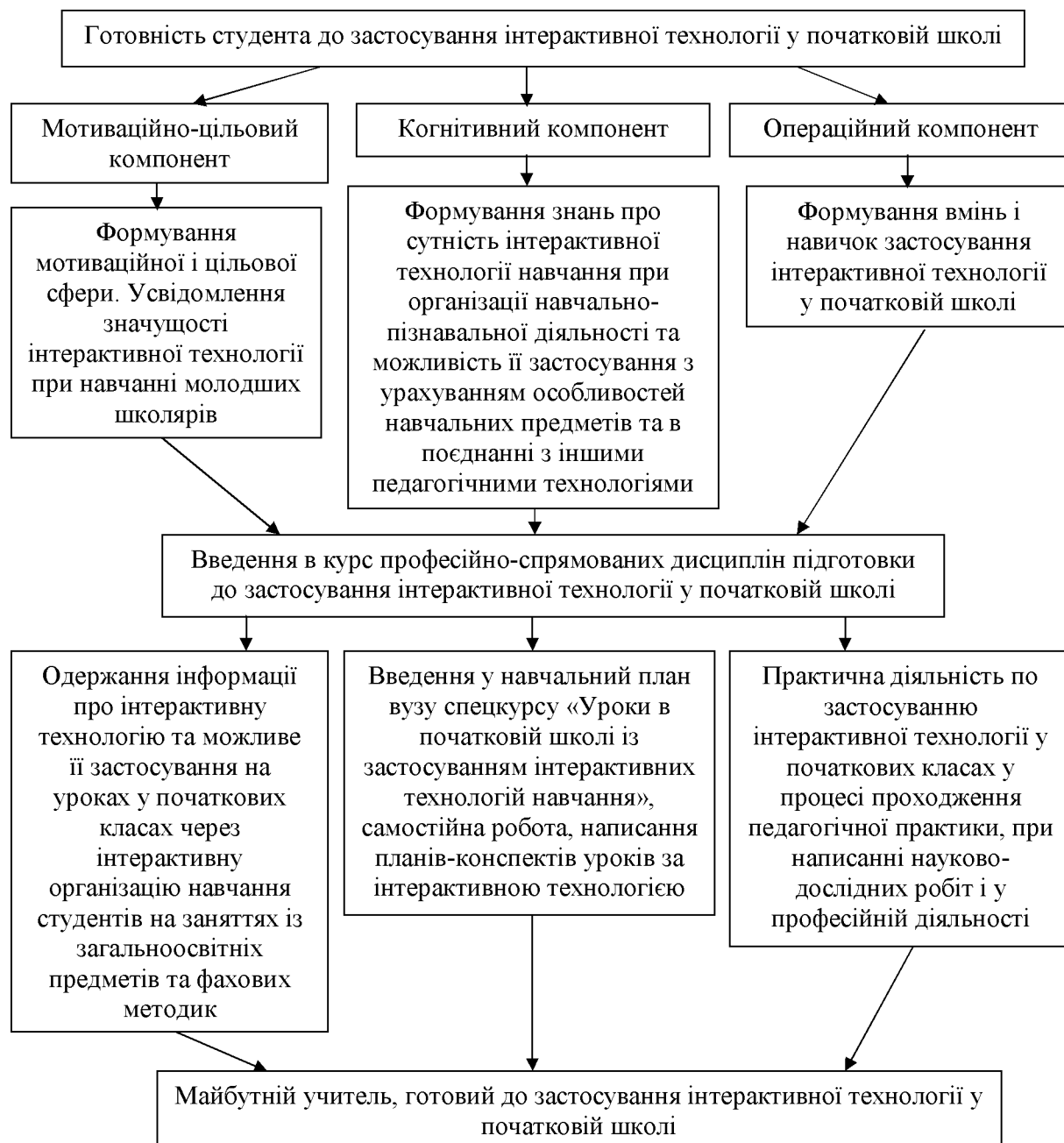

Рис. 1. Структурна модель готовності студентів до застосування інтерактивної технології у початковій школі

Зміст мотиваційно-цільового компонента відображає спрямованість особистості майбутнього вчителя на розв'язання проблем, пов'язаних із засвоєнням та відображенням інтерактивної технології у своїй педагогічній діяльності. Ефективність підготовки студентів до організації навчального процесу за інтерактивною технологією неможлива без усвідомлення ними важливості розв'язання цієї проблеми, без розуміння вчителем необхідності врахування індивідуальних особливостей кожного учня, вікових особливостей, створення сприятливих умов для оволодіння, засвоєння і відтворення навчального матеріалу кожним учнем. Мотиваційна складова є провідною, системоутворюючою, навколо якої концентруються когнітивна і операційна складові досліджуваної якості.

Когнітивний компонент передбачає наявність у студентів знань про сутність та особливості інтерактивних форм і методів, за яких відбуватиметься навчально-пізнавальна діяльність молодших школярів, про можливі варіанти взаємодії «учитель-учень», «учень-учитель», «учень-учень», «учитель-учень-учень-учитель»; стиль інтерактивного спілкування; індивідуальні особливості молодших школярів, їхні здібності та методику роботи з кожного предмета початкової школи за інтерактивними технологіями.

Варто зазначити, що зміст когнітивного компонента представлено не тільки знаннями відповідно до теоретичних питань інтерактивного навчання молодших школярів, але й методичними знаннями про практичну реалізацію їх на виробничій практиці у навчальному процесі.

Наявність у майбутнього вчителя вмінь застосовувати у своїй професійній діяльності інтерактивні форми і методи навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів визначається змістом операційного компонента. Наявність цього компонента у структурі готовності студентів до застосування інтерактивних технологій у початковій школі сприяє збагаченню професійного потенціалу майбутнього вчителя початкових класів, оскільки необхідні вміння і навички застосування інтерактивних форм і методів роботи дозволяють ефективніше розв'язувати завдання навчання, виховання і розвитку молодших школярів.

Розроблена нами модель підготовки студентів до застосування інтерактивних технологій у початковій школі відображає єдність теоретичного й емпіричного підходів до її побудови. Впровадження цієї моделі можливе не лише в умовах експерименту, а й у практичній діяльності. Важливими ознаками створеної моделі як системного утворення є наступність і перспективність організаційно-змістового та науково-методичного забезпечення; взаємозв'язок між системними компонентами; постійний вплив на комплексне засвоєння матеріалу; поетапний характер управління процесом діяльності всієї навчальної системи.

Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до застосування інтерактивної технології — процес ґрунтовний, тривалий, послідовний і рухливий. В умовах динамічного функціонування розробленої моделі, як уже зазначалося, він охоплює кілька етапів: мотиваційно-цільовий, когнітивний та операційний. Зазначені етапи цілком відповідають внутрішньому змісту і характеру функціонування моделі. Для послідовної її реалізації було розроблено дидактико-методичні матеріали, в яких простежується взаємозв'язок функціональних етапів даної моделі, методичного забезпечення і змістових компонентів підготовки майбутнього вчителя початкових класів до застосування інтерактивних технологій у своїй професійній діяльності.

Метою інформаційно-цільового етапу було формування мотиваційної і цільової сфери у змісті діяльності майбутнього вчителя щодо впровадження інтерактивних технологій, активізація самопізнання майбутнього педагога, усвідомлення ним значення інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів. Для методичного забезпечення на цьому етапі важливими є педагогічні дисципліни, зокрема «Вступ до спеціальності», «Дидактика», «Основи педагогічної майстерності», «Вікова психологія», пасивна педагогічна практика, при проходженні якої студенти мають можливість спостерігати за навчальним процесом у різних вікових групах дітей (з 1 по 4 клас) та у різних класоводів. Названі нами курси виконують інформаційно-аналітичну функцію щодо змісту підготовки майбутнього вчителя

початкових класів до застосування інтерактивних технологій. Разом з тим у студента актуалізується значення професійного потенціалу сучасного вчителя, педагогічний аналіз спонукає продумати проблему пошуку нових, ефективних технологій, які б дали змогу розв'язати низку педагогічних проблем, пов'язаних з процесом навчання, індивідуальним підходом до учня, роботою з відстаючими школярами тощо. На цьому етапі обов'язковим є діагностичний зріз первинного стану готовності студентів до застосування інтерактивних технологій у початковій школі.

Когнітивний етап характеризується системним оволодінням майбутнім педагогом знаннями про сутність інтерактивних технологій навчання, особливості їх застосування, організацію групової, фронтальної, індивідуальної роботи на уроках, врахування вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку при плануванні інтерактивного навчання; можливостями застосування інтерактивних технологій з урахуванням особливостей навчальних предметів початкової школи. Водночас відбувається формування творчого ставлення до практичної діяльності вчителя щодо застосування інтерактивних технологій, активізується бажання інноваційної діяльності. Мета досягається впровадженням у навчальний процес ступеневої підготовки майбутнього вчителя таких курсів:

- «Методика навчання рідної мови і читання»;
- «Методика навчання природознавства»;
- «Методика навчання математики»;
- «Уроки в початковій школі із застосуванням інтерактивних технологій навчання» — для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»;
- «Сучасні навчальні технології в методиці викладання освітньої галузі «Мови і література»»;
- «Сучасні навчальні технології в методиці викладання освітньої галузі «Математика»»;
- «Сучасні навчальні технології в методиці викладання освітньої галузі «Людина і світ»»;
- «Педагогічна практика» — для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст»;
- «Інноваційні технології сучасної освіти»;
- «Педагогіка і методика викладання фахових дисциплін у ВНЗ» — для підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»;
- «Педагогічна практика» — для підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

Реалізація процесу підготовки майбутнього вчителя щодо впровадження інтерактивних технологій відбувається під час навчання (див. табл. 1). Навчальна робота організована таким чином, що саме вивчення вузівських предметів або курсів відбувається із застосуванням інтерактивних лекцій, практичних і лабораторних занять, організованих за інтерактивною технологією. Викладений нами факт не означає тотальне застосування викладачами інтерактивної технології під час занять.

Таблиця 1

Характеристика етапів підготовки майбутнього вчителя початкових класів до застосування інтерактивних технологій

Етапи	Чинники експериментальної системи	Методичне забезпечення експериментальної системи	Зміст компонентів підготовки майбутнього вчителя початкових класів до застосування інтерактивних технологій
Мотиваційно-цільовий	Формування мотиваційної і цільової сфер у змісті діяльності майбутнього вчителя; ознайомлення з педагогічними технологіями, активізація самопізнання майбутнього вчителя	«Вступ до спеціальності», «Дидактика», «Основи педагогічної майстерності», «Вікова психологія»	Позитивне ставлення до вчительської професії, позитивна оцінка вчителем нововведень у навчальний процес (інтерактивна технологія), прагнення майстерно оволодіти майбутньою професією

Когнітивний	Знання сутності інтерактивних технологій навчання, особливостей їх застосування; організація групової, фронтальної, індивідуальної роботи на уроках; знання вікових особливостей учнів та навчальних предметів початкової школи	Методики навчання рідної мови і читання, математики, природознавства; «Уроки в початковій школі із застосуванням інтерактивних технологій»	Системне оволодіння знаннями про інтерактивну технологію, її групи, розвиток умінь проектувати інтерактивну технологію
Операційний	Реалізація набутих знань у виробничих умовах, творче проведення уроків із застосуванням інтерактивної технології	«Сучасні навчальні технології в галузі...», «Інноваційні технології сучасної освіти», «Педагогіка і методика викладання фахових дисциплін у вищому навчальному закладі», «Педагогічна практика»	Вироблення рис самостійності, відповідальності, наполегливості у досягненні професійної мети

Навчальна робота в експериментальній групі ретельно планується:

- складається тематичний план вивчення певного предмета;
- з урахуванням теми обираються відповідні інтерактивні технології;
- під час навчання викладач керує ходом заняття, спрямовує студентів у правильне русло відповідно до методики роботи за інтерактивною технологією.

На заняттях із фахових методик, під час засвоєння спецкурсу «Уроки в початковій школі із застосуванням інтерактивних технологій навчання» майбутнім учителям початкової школи відповідно до навчального плану кожного із виучуваних предметів пропонуються завдання практичного характеру:

- Яку інтерактивну технологію можна застосувати при вивченні теми «Дерева, кущі, трави» (методика навчання природознавства)?
- Складіть вправи до усного рахунку при вивченні теми «Табличні випадки множення на 7» (методика навчання математики).
- За навчальною програмою для 2 класу складіть планування уроків читання із використанням інтерактивних технологій навчання (ІНДЗ на заняттях із методики навчання мови і читання).

– Продумайте і складіть план-конспект уроку математики з теми «Парні й непарні числа» із застосуванням технологій «Робота в малих групах» і «Метод ПРЕС» (спецкурс «Уроки в початковій школі із застосуванням інтерактивних технологій навчання») тощо.

На наступному етапі експериментального навчання, операційно-процесуальному, відбувається реалізація набутих знань у виробничих умовах під час проходження студентами педагогічної практики, у ході якої перевіряється підготовленість майбутніх учителів початкових класів до проведення уроків за інтерактивними технологіями. Після проходження педагогічної практики знання засвоюються на занятті з предмета «Сучасні навчальні технології в методиці викладання освітньої галузі...».

Навчальна робота проводиться і під час виконання студентами дослідницьких та творчих завдань у наукових групах. Так, протягом останніх восьми років на кафедрі методики початкового навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини плідно працює наукова група «Інноваційні навчальні технології у початковій школі». Вона тісно співпрацює з лабораторією сільської початкової школи та науково-методичним центром інноваційних технологій. Кожен студент наукової групи отримує тему дослідження, готує доповідь на її засідання. Іноді студент протягом кількох років досліджує

певну проблему і виконує спочатку курсову роботу, а потім дипломну. Пізніше, під час навчання в магістратурі, досліджувана проблема може бути перенесена у сферу підготовки вчителя. Треба зазначити, що такий вибір студентів відбувається демократично — науковою роботою займаються тільки ті, хто виявив бажання.

Важливе місце щодо застосовування інтерактивних технологій у навчальному процесі початкової школи займає педагогічна практика. Перші спроби майбутні педагоги роблять під час проходження педагогічної практики, яка має назву «Пробні уроки». Вона дає можливість кожному провести один, два (і більше — за бажанням) уроки з кожного предмета відповідного класу (1-й, 2-й, 3-й або 4-й клас). Під керівництвом методистів та досвідчених учителів студенти-практиканти розробляють і проводять уроки, аналізують вже проведені заняття, усуваючи та враховуючи недоліки, планують і проводять наступні. Державна педагогічна практика відкриває для практикантів-класоводів широкий спектр можливостей планувати, проектувати і проводити уроки та виховні заходи із застосуванням інтерактивних технологій.

Такі форми роботи покликані допомогти студентам реалізувати свої знання на практиці, виявити творчий потенціал відповідно до своїх здібностей, бажань тощо.

При цьому майбутні педагоги вчаться:

- моделювати і конструювати навчальний процес на основі використання інтерактивної технології навчання молодших школярів;
- визначати завдання навчання, виховання і розвитку молодших школярів в інтерактивній технологічній системі;
- розробляти структурні компоненти власної навчальної діяльності і завдання, що розв'язуються у процесі їх реалізації;
- вибирати найбільш раціональну послідовність різних видів співпраці вчителя та учнів;
- визначати оптимальні інтерактивні технологічні засоби (методи, форми та ін.) для реалізації завдань навчання, виховання і розвитку молодшого школяра;
- аналізувати вибір методів і засобів контролю, визначати критерії та показники ефективності навчальної діяльності учнів;
- вибирати засоби стимулювання й оцінювання результатів інтерактивної діяльності учнів початкової школи.

Такий підхід відповідає вимогам сьогодення і сприяє усвідомленому психолого-педагогічному та фаховому саморозвитку майбутнього вчителя початкової школи, збагачує зміст його підготовки, створює умови для стимулювання й цілеспрямованого розвитку творчих здібностей студентів, готує фундамент для продуманого та ефективного впровадження спеціальних курсів з вивчення і застосування нових, малодосліджених, зокрема інтерактивних, технологій у практику фахової підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці засобів діагностики студентів до зазначеного виду діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про освіту» (Закон України «Про освіту»). — К.: Генеза, 1996. — 36 с.
2. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). — К.: Радуга, 1994. — 62 с.
3. Комар О. А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій: Теоретико-методичні аспекти: монографія / О. А. Комар. — Умань: РВЦ «Софія», 2008. — 332 с.
4. Овчинникова М. В. Подготовка будущих учителей начальных классов к вариативной организации учебно-познавательной деятельности учащихся на уроках математики: дисс... канд. пед. наук: 13.00.04 / М. В. Овчинникова. — Ялта, 2003. — 255 с.